

УДК 37.035.6

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-2-25>**Ірина САВКА,***orcid.org/0000-0002-3213-0921**доктор педагогічних наук,**доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів**Львівського національного університету імені Івана Франка**(Львів, Україна) savka68@meta.ua***Тетяна ЯРЕМКО,***orcid.org/0000-0001-6001-8059**викладач англійської мови, асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів**Львівського національного університету імені Івана Франка**(Львів, Україна) savka68@meta.ua***Світлана ГУЛЬЧЕНКО,***orcid.org/0000-0002-6551-6935**викладач англійської мови педагогічного фахового коледжу**Львівського національного університету імені Івана Франка**(Львів, Україна) savka68@meta.ua*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано сучасні виклики в освіті, що виникли внаслідок використання дистанційних методів в освітньому процесі. Розглянуто найважливіші фактори, які впливають на якість дистанційного навчання у закладах вищої освіти. Окреслено сучасні вимоги до якості освітнього процесу. Визначено умови використання різних технологій дистанційного навчання. Наголошено на необхідності усвідомлення особливостей дистанційного навчання порівняно з традиційним. Розкрито питання про доцільність використання дистанційного навчання в сучасних умовах.

Охарактеризовано різні онлайн технології навчання які існують сучасній освіті. Розглянуто основні методичні інновації пов'язані з використанням інтерактивних методів навчання. Наголошено на необхідності використання інтерактивних методів навчання. Дано характеристики комбінованого навчання як поєднання технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання, яке спрямоване на інтеграцію аудиторного та позааудиторного навчання. Охарактеризовано моделі комбінованого навчання. Визначено, що перехід до комбінованого навчання вимагає від викладачів вищої школи набуття нових та посилення сформованих навичок. Розглянуто двостадійну модель комбінованого навчання. Запропоновано поєднання дистанційного та електронного (on-line) навчання з традиційними формами навчання.

Наголошено на ролі використання ІКТ у забезпеченні свідомого й кращого засвоєння знань та мотивації пізнавального інтерес до навчання. Окреслено найважливіші напрямки подальшого розвитку дистанційного та комбінованого навчання у закладах вищої освіти, розроблення методичного забезпечення з урахуванням специфіки дистанційного та комбінованого навчання, розроблення різноманітних форм дистанційного контролю електронні тестові завдання як і відкритої так і закритої форми тощо.

Ключові слова: інтерактивні технології навчання, дистанційне навчання, електронні освітні ресурси, комбіноване навчання, інформаційні засоби навчання.

Iryna SAVKA,*orcid.org/0000-0002-3213-0921**Doctor of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Humanities Faculties**Ivan Franko National University of Lviv**(Lviv, Ukraine) savka68@meta.ua***Tetyana YAREMKO,***orcid.org/0000-0001-6001-8059**Teacher of English, Assistant Professor of Foreign Languages for Humanities**Ivan Franko National University of Lviv**(Lviv, Ukraine) savka68@meta.ua*

Svitlana GULCHENKO,

orcid.org/0000-0002-6551-6935

Teacher of English at the Pedagogical Vocational College

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) savka68@meta.ua

THE IMPORTANCE OF USING INTERACTIVE TEACHING METHODS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article analyzes the current challenges in education that have arisen as a result of the use of distance learning methods in the educational process. The most important factors influencing the quality of distance learning in higher education institutions are considered. Modern requirements for the quality of the educational process are outlined. The conditions of using different distance learning technologies are determined. The emphasis is placed on the need to understand the features of distance learning compared to traditional. The question of the expediency of using distance learning in modern conditions is revealed.

Various online learning technologies that exist in modern education are described. The main methodological innovations related to the use of interactive teaching methods are considered. The need to use interactive teaching methods is emphasized. There are given the characteristics of blended learning as a combination of traditional, electronic, distance and mobile learning technologies, which is aimed at the integration of classroom and extracurricular learning. Models of blended learning are characterized. It is determined that the transition to blended learning requires higher education teachers to acquire new and strengthen existing skills. A two-stage model of blended learning is considered. A combination of distance and electronic (on-line) learning with traditional forms of learning is proposed.

Emphasis is placed on the role of using ICT in ensuring conscious and better learning and motivating cognitive interest in learning. There are outlined the most important directions of further development of distance and combined learning in higher education institutions, development of methodological support taking into account the specifics of distance and combined learning, development of various forms of distance control, electronic test tasks both open and closed, etc..

Key words: *interactive learning technologies, distance learning, electronic educational resources, information learning tools.*

Актуальність проблеми. Сьогодні для забезпечення організації освітнього процесу виникає гостра потреба у використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Використання інформаційних технологій в освітньому процесі створює реальні можливості підвищення якості освіти. Тому актуальним завданням для кожного закладу вищої освіти постає завдання інформатизації освітньої, виховної й управлінської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання у професійній освіті ІКТ досліджувалося як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Проблеми навчання з використанням засобів ІКТ розглядалися наступними вченими: (П. Гороль, Р. Гуревич 2007: 237), (Гуржієм, 2014: 13), (Є. Долинським 2014: 7), (Ю. Забродін 2006: 146), (В. Лапінським, 2008: 25) та ін. Проблеми розроблення, вивчення структури та використання інформаційно-освітнього середовища стали предметом наукових досліджень (А. Андреева 1999: 120), (В. Барановська 2007: 22), (І. Блощинський 2016: 317) та ін. Проблему формування інформаційної компетенції розглядали такі науковці як (А. Завялов 2005: 9), (Я. Карлінський 2010: 11) тощо. Інтенсифікація процесу навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема технологією Moodle розглядала (Є. Смирнова-Трибульська 2007: 342).

Мета дослідження – застосування сучасних інновацій для дистанційного та комбінованого навчання у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні у педагогіці розроблено низку підходів, які спрямовані на поліпшення навчальних методик. На їх основі розглядаємо програмоване навчання, проблемне навчання, диференційоване навчання, особистісно-орієнтоване навчання тощо. Всі ці підходи спрямовані на підвищення якості знань та збагачення особистості студентів. Важливо працювати над розробкою таких методик, які б відповідали вимогам сьогодення. Головна та кінцева мета навчання – ґрунтовні, фахові знання. Тому й методичні напрацювання, щодо вдосконалення навчального процесу, повинні відбуватися у цьому напрямі.

Застосування сучасних інновацій в навчанні – одна з найважливіших та стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Особливість педагогічних інновацій полягає тому, що їх використання передбачає вдосконалення навчального процесу засобами певних нововведень, нових ідей, методів або форм педагогічної взаємодії учасників цього процесу (Гороль, Гуревич, Коношевський, 2007: 234). Основні методичні інновації пов'язані з використанням інтерактивних методів навчання. Активні та інтерактивні методи

навчання, спрямовані на розвиток пошуково-виконавчої та творчої активності тих, хто навчається. Ми погоджуємося з О. Пометун, що важливішими у сучасному навчальному процесі вважають саме інтерактивні методи та розглядають їх як самостійні у одиницю (Пометун, 2004: 187). Суть інтерактивних методів полягає у тому, що під час навчання відбувається не тільки оволодіння знаннями, уміннями та навичками, але й накопичення досвіду творчості, його передавання іншим, усвідомлення при цьому потреби у придбанні знань, обговорення своїх навчальних дій з викладачем та іншими студентами. Саме тому в останні роки інтерактивні методи (мозковий штурм, Case-study, ділова та рольова гра тощо) активно застосовуються у навчальному процесі.

Сьогодні набуває популярності інноваційна форма навчання, комбіноване навчання – навчальний процес, в якому є он-лайн навчання і робота в аудиторії з елементами контролю в часі, місці і темпі. Всі ці елементи є складовими навчальної програми. Деякі вчені (Смирнова Трибульська, 2007: 397), (Шуневич, 2013: 300) тощо вважають комбіноване навчання («blending») як поєднання традиційних технологій навчання з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання; інтеграційного та дистанційного навчання; поєднання мережевого електронного і традиційного навчання; поєднання дистанційного та електронного (on-line) навчання з традиційними формами навчання.

Комбіноване навчання – це педагогічно виважене поєднання технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання, спрямоване на інтеграцію аудиторного та позааудиторного навчання. Комбіноване навчання інтегрує «синхронні та асинхронні» комунікаційні технології, формальне та неформальне навчання, друковані та електронні навчальні матеріали, онлайн та офлайн можливість, забезпечуючи умови для створення якісних інтерактивних навчальних матеріалів для самонавчання та неперервної підтримки процесу навчання. Комбіноване навчання є необхідним у підготовці майбутніх фахівців, оскільки цифрові та соціальні медіа стають все більш поширеними серед студентів.

Наші дослідження показали, що перевагами комбінованої форми навчання для майбутніх перекладачів є те, що тут поєднуються он-лайн навчання і традиційні форми навчальної діяльності з урахуванням педагогічної цінності. Комбіноване навчання може також поєднувати он-лайн технології та традиційне навчання як складові елементи навчальної програми.

Існує декілька моделей комбінованого навчання. На думку Дж. Берсіна, є дві ефективні моделі комбінованого навчання: доповнювальна («Program Flow Model»), за якої частина традиційних форм замінюються самостійною роботою, підтримуваною засобами ІКТ; двостадійна («Core-and-Spoke Model»), за якої весь курс розбивається на «мале ядро» (вивчається за традиційними технологіями) та додаткові відомості (вивчаються за традиційними та інноваційними технологіями) (Берсін, 2004:198).

Для ефективної підготовки майбутніх фахівців, нами обрано двостадійну модель комбінованого навчання («Core-and-Spoke Model». Згідно з цією моделлю, такі курси, як «Перекладознавство», «Термінознавство» тощо вивчатимуться за традиційними технологіями (аудиторно), а «Іноземна мова» і «Українська мова» за традиційними та інноваційними технологіями (відеоперегляд, аудіювання тощо).

Було визначено, що перехід до комбінованого навчання вимагає від викладачів вищої школи набуття нових та посилення сформованих навичок:

- 1) письмового та аудіального спілкування;
- 2) тайм-менеджменту у синхронному та асинхронному режимі спілкування;
- 3) гнучкої організації індивідуального та інклюзивного навчання засобами ІКТ.

Для побудови системи комбінованого навчання при підготовці майбутніх перекладачів було враховано особливості навчання не однієї дисципліни, а групи споріднених дисциплін («Іноземна мова», «Українська мова», «Термінознавство» тощо).

На практиці використовуються інтерактивні методи навчання при викладанні дисциплін з циклу професійної та практичної підготовки перекладачів. У ході розгляду певних тем пропонуються проблемні ситуації, розв'язання яких потребує не тільки теоретичних знань, але й практичних вмінь.

У період пандемії студенти та викладачів змушені переходити на он-лайн (on-line) тобто дистанційне навчання. Це означає, що і форми та методи навчання, а також підхід до навчання повинен докорінно змінитися. Для студентів і викладачів це шанс для творчого розвитку. Студенти працюють самостійно, отримують, опрацьовують та аналізують інформацію самостійно. Викладачі зі свого боку повинні розробити різноманітні форми дистанційного контролю.

У сучасній освіті існують різні онлайн технології навчання.

«Квізи» (quizzes) тобто вікторини, використовуються як і для перевірки засвоєння матеріалу, так і для вдосконалення лінгвістичних навичок.

Викладачеві необхідно розробити електронні тестові завдання як і відкритої так і закритої форми. Наприклад, можуть бути дані декілька варіантів перекладу певного тексту, з яких студенти мають вибрати один правильний, порівнюючи тексти вихідної та цільової мов. Після завершення виконання завдання студенти аналізують разом із викладачем правильну відповідь, яка з'являється на екрані комп'ютера.

«Веб-форуми» – це інтернет-сайти, які можуть бути використані для спілкування, консультації викладача зі студентами, а також для організації групової роботи студентів (взаємоперевірка виконаних перекладів, виправлення помилок тощо).

«Вікі»-технологія. «Вікі» – робочі сторінки, для розміщення документів різноманітного формату (тексти з перекладами, звукові та відео-файли), отримані під час навчання. є так зване

«Електронне перекладацьке портфоліо» (e-portfolio) є одним із прикладів використання «вікі»-технології, що в якому є напрацювання студента за певний період часу.

Технологія глосаріїв (glossary) використовується для створення переліку еквівалентів перекладу і визначень лексичних одиниць, який би слугував як словник. Глосарії можуть також містити граматичну інформацію, контекстуальні зразки, таблиці та рисунки тощо.

Очевидно, що Інтернет є потужним мотиваційним засобом викладання та навчання. Тому викладачі повинні використовувати цю важливу мотиваційну якість Інтернету, щоб сприяти успішному вивченню іноземної мови їхніми студентами. Можна стверджувати, що максимальний ефект у формуванні стійкої мотивації до вивчення іноземної мови можна досягти за умови активного використання ІКТ під час підготовки перекладачів до професійної діяльності. Роль використання ІКТ у забезпеченні свідомого й кращого засвоєння знань полягає у тому, що яскраві образи, зміст і специфічна форма викладу матеріалу викликають певне емоційне ставлення, підсилюють пізнавальний інтерес до навчальної теми. Систематичне використання ІКТ створює сприятливі умови для сприйняття автентичних документів, доступ до яких забезпечує мережа Інтернет. Однак, на загальну результативність та ефективність процесу навчання негативно впливають несистематичність, епізодичність використання ІКТ у практичній роботі зі студентами.

З огляду на те, що Інтернет є міжнародним, багатокультурним, майже безмежним і найкращим джерелом інформації про традиції та звичаї народів, його ресурси відіграють дуже важливу

роль у розширенні іншомовної соціокультурної компетенції студентів.

Зараз студенти мають можливість поїхати на роботу чи навчання до країни, мова якої вивчається: серед студентів майбутніх перекладачів усе більшої популярності набувають програми «Work and Travel USA», «Work and Study», участь студентів у міжнародних програмах обміну. Зауважимо, що стажування в США значно підвищує інтерес студентів до вивчення іноземної мови та активного використання ІКТ. Вони, опинившись в іншомовному середовищі, мають змогу оцінити та застосувати свої знання з мови та інформаційних технологій на практиці. Деякі відчувають реальну потребу в підвищенні рівня знань. Для посилення внутрішньої мотивації щороку організуються зустрічі зі студентами, які повернулися після стажування в США. Студентам пропонують переглянути особисті сюжетні фото, розповідають про події та людей, які зображені на фото. Їх розповіді про перебування закордоном та про реалії країни відіграють помітну роль у посиленні мотивації щодо оволодіння соціокультурними знаннями. Такий ілюстративний матеріал, зазвичай, викликає велику зацікавленість групи. Студенти можуть самостійно переглянути веб-сайти для візуального ознайомлення з містами, пам'ятками культури та архітектури і підготувати доповіді на запропоновані теми. Студенти, які побували в США, могли розповісти про ті місця, які вони відвідали, і поділитися особистими враженнями. Програма Google Earth дозволяє влаштувати віртуальні екскурсії містами Великобританії та США, а під час самостійної роботи студент може «подорожувати» по всьому світу. Одночасно під час презентації одними студентами інші практикуються у виконанні синхронного перекладу, що дасть змогу поєднати вивчення краєзнавчого матеріалу та практики перекладу.

Рекомендована програма дуже проста та легка у використанні, що дозволяє швидко змінювати місцезнаходження та переміщуватися у віртуальному просторі. До роботи долучаються усі студенти: доповідачі як екскурсоводи, а інші студенти – як туристи. Такі завдання розвивають образне мислення, уяву студентів, а ІКТ наближують навчальну ситуацію до реальної.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Беручи до уваги все вищезгадане варто все ж наголосити на тому, що не варто акцентувати увагу на надмірному засвоєнні студентами формальних фактологічних знань, а необхідно навчати студентів аналізувати інформацію щодо можливості її застосування для пояснення нових

явищ, встановлювати зв'язки з уже набутими на вирішення професійних завдань, зокрема, раніше знаннями та досвідом, переносити зна- створювати власні навчальні продукти з вико- нання і вміння з ІКТ та перекладацьких дисциплін ристанням ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев А. А. Дидактические основы дистанционного обучения. Москва : РАО, 1999. 120 с. URL: <https://docplayer.ru/34645756-A-a-andreev390didakticheskie-osnovy-distancionnogo-obucheniya.html>
2. Барановська В. М. Нові інформаційні технології – ефективний засіб активізації навчального процесу для підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічний дискурс*. 2007. Вип. 2. С. 21–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2007_2_6
3. Блошинський І. Г. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки фахівців державної прикордонної служби України з використанням технологій дистанційного навчання : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2016. 563 с.
4. Гороль П. К., Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л. Сучасні інформаційні засоби навчання : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2007. 536 с. URL: http://kit.znu.edu.ua/Lec/Spp/Ped/4sem/Pages/Page_1.files/sitn_copy.pdf
5. Гуревич Р., Кадемія М. Формування інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу на основі інтеграції інформаційних і комунікаційних технологій. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2009. № 3. С. 234–238. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNP ped_2009_3_55
6. Гуржій А. М., Лапінський В. В. Теоретичні засади і практика створення і використання електронних освітніх ресурсів. Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції «Інформаційне навчання XXI століття: культура, освіта, цивілізація, АК» Полтава, 2014, С. 6-13. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/6027/1/15.pdf>
7. Долинський С. В., Юркова В. П. Використання продуктів компанії Google для професійної підготовки майбутніх перекладачів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2014. Випуск 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_2_5
8. Забродін Ю., Іванов В. Ф., Мелещенко О. К. Сучасні комп'ютерні технології і засоби масової комунікації: аспекти застосування. К. 2006. – 146 с.
9. Завьялов А. Н. Формирование информационной компетентности студентов в области компьютерных технологий : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Тюмень, 2005. 16 с.
10. Карлінська Я. В. Формування інформаційної компетентності студентів комерційних коледжів у процесі навчання природничо-математичних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Житомир, 2010.– 25 с., с. 11
11. Лапінський В. В. Навчальне середовище нового покоління та його складові. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання* : зб. наук. пр. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. № 6 (13). С. 26–32.
12. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник. К., 2004. с. 187.
13. Смирнова-Трибульська Є. М. Дистанційне навчання з використанням системи MOODLE. Навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Херсон: Видавництво «Айлант», 2007. 492 с.
14. Шiba А. В. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Тернопіль, 2013. 19 с.
15. Шуневич Б. І. Популяризація дистанційного навчання в освітніх закладах України. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2013. № 7. С. 299-303. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2013_7_48.
16. Bersin J. The blended learning book: best practices, proven methodologies, and lessons learned. San Francisco : Pfeiffer, 2004. – 319 p

REFERENCES

1. Andreev A. A. Didakticheskie osnovy distantsionnogo obucheniya. [Didactic foundations of distance learning.] Moskva. RAO, 1999. 120 s. URL: <https://docplayer.ru/34645756-A-a-andreev390didakticheskie-osnovy-distancionnogo-obucheniya.html> [In Russian].
2. Baranovska V. M. Novi informatsiini tekhnolohii – efektyvnyi zasib aktyvizatsii navchalnoho protsesu dlia pidhovtovky maibutnoho vchytelia. [New information technologies are an effective tool intensification of the educational process for the training of future teachers]. Pedagogichnyi dyskurs. Vyp. 2. 2007. S. 21–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2007_2_6 [In Ukrainian].
3. Bloschynckyi I. H. Teoretychni ta metodychni osnovy profeciinoi pidhovtovky fakhivtsiv derzhavnoi prykordonnoi clyzhby ukrainy z vykorystanniam tekhnolohii dystantsiinoho navchannia [Theoretical and methodological bases of professional training of specialists of the State Border Guard Service of Ukraine with the use of distance learning technologies]: dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Khmelnytskyi, 2016. 563 s. [In Ukrainian]
4. Horol P. K., Hurevych R. S., Konoshevskiy L. L. Suchasni informatsiini zasoby navchannia [Modern information teaching aids] : navch. posib. Kyiv, 2007. Osvita Ukrainy, 536 s. [In Ukrainian]. URL: http://kit.znu.edu.ua/Lec/Spp/Ped/4sem/Pages/Page_1.files/sitn_copy.pdf

5. Hurevych R., Kademiia M. Formuvannya informatsiino-osvitnoho seredovyscha vyshchoho navchalnoho zakladu na osnovi intehratsii informatsiinykh i komunikatsiinykh tekhnolohii. [Formation of information and educational environment of higher education institution on the basis of integration of information and communication technologies]. Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya : Pedahohika. 2009. № 3. S. 234–238. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2009_3_55 [In Ukrainian].

6. Hurzhii A. M., Lapynskyi V. V. Teoretychni zasady i praktyka stvoriuvannya i vykorystannia elektronnykh osvitnikh resursiv. [Theoretical principles and practice of creating and using electronic educational resources]. Poltava, 2014. S. 6-13. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/6027/1/15.pdf> [In Ukrainian].

7. Dolynckyi Ye. V., Yurkova V. P. Vykoryctannia produktiv kompanii Google dlia profeciinoi pidhotovky maibytnikh perekladachiv. [The use of the Google's products in the training of future translators]. Vichniy Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi clyzhby Ukrainy. 2014. Vypyk 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_2_5 [In Ukrainian].

8. Zabrodin Yu., Ivanov V. F., Meleshchenko O. K. Cychacni kompiuterni tekhnolohii i zacoby macovoi komynikatsii: aspekty zactocyvannya. [Modern computer technologies and means of mass communication: aspects of application] K., 2006. 146 s. [In Ukrainian].

9. Zavalov A. N. Formyrovanye ynformatsyonnoi kompetentnocty ctydentov v oblacty kompiuternykh tekhnolohiyi [Formation of information competence of students in the field of computer technology]: avtoref. dyc. na soyckanye ych. ctepeny kand. ped. nayk: cpets. 13.00.0. Tiumen, 2005. 16 s. [In Russian].

10. Karlincka Ya. V. Formyvannya informatsiinoi kompetentnocti ctydentiv komertsiiinykh koledzhiv y protseci navchannia pryrodnycho-matematychnykh dyctsyplin [Formation of information competence of students of commercial colleges in the process of teaching natural and mathematical disciplines]: avtoref. dyc. na zdobytta nayk. ctypenia kand. ped. nayk: cpets. 13.00.04. Zhytomyr, 2010. 25 s., s. 11 [In Ukrainian].

11. Lapynskyi V. V. Navchalne seredovysche novoho pokolinnia ta yoho skladovi. [The learning environment of the new generation and its components]. Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriya 2 :Kompiuterno-oriietovani systemy navchannia. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova, 2008. № 6 (13). S. 26–32. [In Ukrainian].

12. Smyrnova-Trybylcka Ye. M. Dycantsiine navchannia z vykoryctanniam cystemy MOODLE. [Distance learning using the MOODLE system]. Navchalno-metodychnyi pocibnyk dlia ctydentiv vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv. Khercon: Vydavnytstvo «Ailant», 2007. 492s. [In Ukrainian].

13. Pometyn O. I., L. V. Pyrozhenko. Cychacnyi yrok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [A modern lesson. Interactive learning technologies]: nayk.-metod. pocibnyk. K. : A.C.K., 2004. 192 s. s. 187. [In Ukrainian].

14. Shyba A. V. Formyvannya profeciinoi kompetentnocti maibytnikh perekladachiv zacobamy interaktyvnykh tekhnolohii [Formation of professional competence of future translators by means of interactive technologies]: avtoref. dyc. na zdobytta nayk. ctypenia kand. ped. nayk: cpets. 13.00.04. Ternopil, 2013. 19 c. [In Ukrainian].

15. Shynevych B. I. Popyliaryzatsiia dycantsiinoho navchannia v ocvitnikh zakladakh Ukrainy [Popularization of distance learning in educational institutions of Ukraine]. Vichniy Lvivckoho derzhavnoho ynivercytety bezpeky zhyttiediialnocti. 2013. № 7. C. 299-303. Rezhym doctypy: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2013_7_48. [In Ukrainian].

16. Bersin J. The blended learning book: best practices, proven methodologies, and lessons learned. San Francisco : Pfeiffer, 2004. 319 p.